

MAANOORED

TÕUSVA PÕLVE TULEVIKU TÄHISED

PÕLLUMAJANDUSLIK NOORSOO KUUKIRI

1938

VI aastakäik

Toimetaja A. ECKBAUM. Vastutav toimetaja E. JUST.
Väljaandja EESTI PÕLLUMEESTE KESKSELTS.

Toimetus ja talitus: Tallinn, Pärnu mnt. 6, pk. 54, tel. 484-15.
Tellimishind: 120 snt. aastas, 65 snt. poolaastas.

Nr. 2

Veebruar

Soomusronglaste rünnak Vabadussõjas.

Ühte noorust meenutades.

Vabariigi 20. aastapäeva puhul.

Iga maa noortel poistel on üks ühine romantiline omadus — teha omale puust mõõke ja püsse ja minna nendega mõttekujutuslikku sõtta. Puurelvi käideldakse ehtsate sõjariistadena ja kunagi ei jääda neis lahinguis võiduta. Kunagi ei võidelda seal ka nõrgakestena ega argpüksena. Noor suu harjub hurraa ja laulab sõjameeste laule, noor süda aga lööb tuld: sest võideldakse ju hea eest. Kihutatakse maalt välja tooreid vaenlasi, kaitstakse omakseid ja vabadust, otsitakse üles röövleid nende peiduurgastest, päästetakse isamaad. Vaenlased võivad olla väga tugevad ja kavalad, kuid neid ei kardeta. Julge süda väärab kõik kurja — ja väärib ikka võitu. Olgu mis on, kuid kunagi ei ole need vaenlased seda väärt, et neile midagi ohverdada — ei relva, riidehilpu, jalatäit maad ega valukarjatust, rääkimata sangari elust.

Olles nii võidelnud oma suurt võitlust, metsas puruks peksnud kibuvitsu, orjaohakaid, nõgeseid ja oma noore mõtte varje, kogunetakse jälle õigeks ajaks koolipinkide taha või oma vanemate koju söögilaua ääre.

*

Ühel maal oli see teisiti.

Selle maa noored koolipoisid tõusid koolipinkide tagant, koormasid oma nõrgad kehad padrunite ja granaatidega, haarasid kätte rasked relvad ja läksid sõtta, kus valati tõelikku verd. Karmil ja hädaohtlikul ajal oli selle maa vabadus ärganud ja need noored olid tema kaitsjad. Seal tuli teissugune lahing. Olgugi kõvast terasest, murdusid nende relvad kergemini kui väikepoisi põlves võidetamatu puumöögad. Ja nende sõda ei olnud sama tänulik kui teiste maade noorte poiste sõjad. Seal ei saanud alati olla suur kangelane. Ja vaenlasele tuli mõnigi kord loovutada kõik, kuigi ka see vaenlane ei väärinuks seda. Lugematuid kordi pidi seal suud hoidma kisendama valutava haavaga rinnus. Paljud neist koolipoistest pidid kivistunud silmadega nägema oma igavest mahajäämist seltsimeestest, Kangelaseks saamine selles sõjas maksis arvamatuult rohkem vaeva ja mitte kõik ei saanud oma võidu vilja näha. — Kuid ometi ei pöördunud ka need poisid enne tagasi kui vaenlane oli aetud maalt välja.

Oli läinud korralike koolipoiste kohta kindlasti liig palju aega, kui nad tagasi pöördusid. Nad leidsid kooliklassid eest võõrastena, oma käed karedatena ja näod tõsistena. Ning hoopis meelest olid äärganud neil viimastena üles antud õppetükid...

Me teame, millisel maal see oli.

*

Kui nad läksid, oli neid, kes ütlesid: Me ei taha sõdida. Sõda on hirmus. Kuid teised vastasid: Milleks õpimegi, kui meil pole vabadust ega maad, kus töötada! Milleks kasvame meesteks, kui meil pole hingamiseks vaba õhku! Ka nemand ei tahtnud sõdida, kuid orjaks saada tahtsid nad veel vähem.

Sellest ajast peale tuletab selle maa noorus alati meelde seda karmi noorust, kelle otsustavate tegude aust langeb osa ka temale. Noorus austab ühe noorpõlve julgust ja valmisolekut oma vabaduse kaitseks.

Mis on aga see peamine, mida peab tänane noor selleaegset noorust meelde tuletades tegema? Kas ootavad selleaegsed kangelased eneste austust ja valmistavat juubeldust? Kas sooviksid nad ka meile võimalusi selletaolise vapruste näitamiseks? — Ei pooltki.

Me teame seda küll. Selleaegne noor tuleks Vabadussõjast väsinult meie ette ja ütleks: Ärge nähke minus ihaldatud eeskuju. Nähke minus oma karmi osa! Ärge andke alla! Ärge andke oma õigusi käest!

Sellest ajast peale tuleb selle maa noorsool igal niisugusel puhul lasta peale jääda ühel neist rasketest küsimustest: kas taha võidelda või saada orjaks? See noorus teab juba varakult oma reaalsest osast. Neil pole elult loota

Riigihoidja K. Päts.
Saab 23. veebruaril 64 aastaseks.

Sõjavägede ülemjuhataja
kindral J. Laidoner.
Sai 12. veebruaril 54 aastaseks.

palju hellitavaid küsimusi ja nad ei looda head õnne, mis kannaks nende käetlatusse teenimatu valikuvõimaluse: milline kink sulle meeldib, see või too? Nad teavad, et reaalne tõelikkus nõuab neilt palju, nõuab neilt tugevust; kuid nad ei karda seda. Nad valmistuvad selle jaoks. Raske ega vali pole see, millest saadakse üle. Rasketele küsimustele astuvad nad vastu teadmises, et selliseid küsimusi ei esitata nõrkadele.

*

Praegu pühitseb meie riik oma vabaduse kahekümnendat uuestisündi. Kaks-kümmend aastat — see on tubli nooruse sünnipäev. Tuletagem sel puhul meelde seda tublit noorust, kes oma aastate vähesest arvust hoolimata juba täismehena teadis, mis tal tuleb teha ja kes täitis oma osa hästi. Ja meie riik on samasugune, kui see kirjeldatud noorus. Temagi peab teadma, et kuigi oled noor, pead enese eest väljas olema täismehena. Elu ei anna midagi sulle unistajalle ega õnne lootjalle. Mis sulle kuulub ja millele on sul õigus, selle saavutamiseks ja hoidmiseks ole ise alati valmis!

Sulev Ränis.

Kõige jõulisemad oleme siis, kui meie oma hinge positiivsed omadused arendame, heameelt, kaastunnet — ja tõde harime ja väimustusega võitleme.

JUHAN LUIGA.

A. H. Tammsaare.

Nad märgivad tema poolt seljataha jäetud aastaterivi 60-nega. See arv tundub aga otse uskumatuna. — Sest nii mõnepäevases läheduses tunduvad alles need kõledad talvepäevad, mil pühitsesime „Tõe ja õiguse“ värske autori viiekümnendat sünnipäeva. Siis üllatas meid suur kirjanik ja suur erak sellega, et ta jättis ilmumata oma austamisaktusele. Aga sellesinatse maailma suured võtsid siis aktusest osa. Nüüd ei võtnud Tema kuuekümnenda sünnipäeva aktusest enam osa selle maailma suured. Ja kogemuste kohaselt jäi ka kirjanik aktusele ilmumata. Ent see ei olnud enam üllatuseks. Ei olnud üllatuseks ka see, et „Estonia“ kontsertsaalis peetud aktusepublik koosnes peamiselt eesti koolinoortest. Meil pole aga enam uudiseks, et oma töödega on Anton Hansen Tammsaare endale püstitanud igavese mälestusmärgi eesti noorsoo ja iga eestlaslikult mõtleva inimese südamesse. Küll oli aga meie avalikkusele suureks üllatuseks, kui kuulsime, et suurima autasu osaliseks, mis kunagi antud ühele eesti kirjanikule — pole saanud mitte A. H. Tammsaare, vaid üks ealt ja võimetelt noorem kirjanik, kelle andekuses meie küll ei kahtle, kuid kelle kirjanikuvõimete arengu kohta keegi veel ei tea. Kaljukindlalt ennustada — kas autasu saaja ja parima rannajuttude kirjutaja võimed küündivad kunagi Tammsaare kui romanisti ja psühholoogi võimete tasemele. Kui aga meenutame alles möödunud aasta teisel poolel keenud ägedat vaidlust positiivse ja negatiivse kirjanduse olemuse aadressil, millises vaidluses ka Tammsaare kaasa löi temale omase siirameelse veendumusega ja kui selle kõrval peame silmas ka Tammsaare viimase raamatu „Kuningal on külm“ vaimukat mõttemängu, siis muutub meile arusaadavaks nii mõnigi raskelt seletatav asi sellesinatse maailmas, ja meie isegi ei üllatu enam.

*

A. H. Tammsaare, kodanliku nimega Anton Hansen, sündis 30. jaan. (v. k. j. 18.) 1878. a. Järvamaal, Albu vallas Tammsaare-Põhja talu peremehe neljanda pojana. Tema isa — Pee-

ter Hansen pärines Viljandimaalt, Vastemõisa vallast, Kolgioja talust, kust oli sunnitud kolmekümne aastasena lahkuma selleltõttu, et isa püüdnud kodukoha vanemale pojale Hansule. Tammsaare isa Peeter Hansen oli saanud oma aja kohta võrdlemisi hea hariduse, olles peale vallakooli lõpetanud Suure-Jaanj kihelkonnakooli, kus sel ajal oli kõster-koolmeistriks tulisehingeline rahvuslane ja ärkamisaja tegelane Joosep Kapp. Ka Tammsaare ema, olles küll saunamehe tütar, oli päritud perekonnast, kus käis „Eesti Postimees“ ja loeti ka muud ajaviitekirjandust. On märkimisväärne, et nii Kolgioja talu kui ka jõuka soosauniku noorte poolt löödi hoogsalt kaasa selleaegsele tähtsamaile rahvuslikele üritustele, nagu eestikeelse kooli asutamiskavatsusele, esimesele Tartus peetud lalupeole jne. Käidi asja eestvedajatega isegi allkirju kogumas ümbruskonna valdadest.

A. H. Tammsaare ema omas võrdlemisi hea lauluhääle. Sellega ongi seletatav, et esimeseks vaimuharrastuseks, mille osaliseks said lapsed Tammsaare-Põhja talus — oli laulma õpetamine ema vokivurina ja isa hõvli vingumise saatel. Lugemaõppimisel oli noorele Antonile iseloomulik, et emal ei tarvitsenud temale lugemist õpetada, sest Anton oli selle selgeks õppinud vanemate vendade lugemisharjutuste kõrval. Kaheksa aastase poisikesena pandi tulevane kirjanik ühes oma kolme vanema vennaga Sääsküla valla kooli, kus ta õppis katekismust, piibli-lugusid, lugemist, kirjutamist ja laulmist. Kümne aastasel pandi noor Tammsaare Prüüli vallakooli, millise kooli õppekursus oli ulatuslikum Sääsküla vallakooli omast. Seal hakkab tulevane kirjanik muu hulgas katsetama ka luuletuste kirjutamisega, lugedes vabal ajal ilukirjanduslikke raamatuid. Viimasel õppeaastal tegeles ta ka kooli ainsa õpetaja ja juhataja abilisena, õpetades raamatutarkuses kooli nooremaid kasvandikke.

Suvel käis noor Anton karjas, esiootsa vanema venna kaaslasena, pärast üksinda. Olles rohkearvulise perekonna võsu (A. H. Tammsaare vanemal oli

A. H. Tammsaare oma perekonna keskel.

12 last, neist 8 poega ja 4 tütar), rikendati A. H. Tammsaare juba varakult talutöhe. Ta lõpetas Prümli vallakooli 13 aastana ja sellest ajast alates pidi ta hoolega kaasa lööma kõigis ettetulevais talutöodes, sest isa oli sedavõrd kiindunud oma talu edasi viimise mõttesse, et sellest ajast alates, kui lapsed hakkasid kaela kandes — ei pidanud ta enam palgalist tööperet. Tammsaare-Põhja talu pere-mehele näis talu saatus tähtsamana kui kõik muu. Sellega ongi seletatav, et mees, kes oli ise lõpetanud kihelkonnakooli, omades seega võrdlemisi hea koolihariduse oma aja kohta — ei tahtnud kuidagi võimaldada kihelkonna kooli haridust oma andekamale pojale, kelle koolitamist soovitas ka Prümli vallakooli juhataja Hans Tass, üteldes Peeter Hansenile poja Antoni kohta: „Katsu Antonit edasi koolitada. Sellest poisist saad tubli mehe, kes sulle rõõmu valmistab.“ *)

Peale vallakooli lõpetamist töötas Tammsaare kodutalus kaks aastat ja alles 1893. a. andis isa järele poja palvetele edasiõppimise võimaldamises ning 15 aastana õnnestus Tammsaarel astuda Väike-Maarja kihelkonnakooli. See kool oli nii õpetuslikult kui kasvatuslikult hea kuulsusega ja avaldas Tammsaare vaimsele arengule silmapaistvat mõju. Väike-Maarja kihelkonna kooli juhatajaks oli tuntud luuletaja Jakob Tamm ja koolijuhataja edasiviiv mõju avaldus esmaõppes kirjandite koostamise oskuse sisendamises oma õpilastele. Tammsaare hakkas varsti teiste hulgas silma paistma oma kirjatööde taseme poolest ja Jakob Tamm seadis tema kirjatööd teistele eeskujuks.

Väike-Maarja kihelkonna koolis hakkas Tammsaare oma õpetaja eeskujul luuletusi sepitsema ja jatkas oma luuleharrastust kunj kahekümne kahe eluaastani, mis ajast siirdus juba lõplikult ilukirjanduslikule proosale.

Lõpetades 18 aastase noormehena kihelkonna kooli, pöördus ta jälle kodutallu ja hakkas sulasena tööd rühmama Tammsaare-Põhja talu nurmel. Ent edasiõppimise lootust ei matnud ta mitte maha ja kui vanemad vennad hakkasid isatalust lahkuma möödunud sajandi lõpul, siis õnnestus

*) K. Mihkla andmeil.

Tammsaarel saada isalt nõusolek hariduskäigu jätkamiseks Treffneri gümnaasiumis, kuid ainult selle tingimusega, et poeg Anton aitaks teda veel mõnda aega talutöodes. Koolitamise mõtet toetas omalt poolt ka kirjaniku ristilisa Hans Grosthal (Hundipalu Tiit — romaanis „Tõde ja õigus“), kes oli ümbruskonna valgustatuim pea. Nii teostuski edasiõppimise himulise noormehe unistus hariduse jätkamisest ja kaheaastase pideva talutöö järele sõitis kahekümne aastane Tammsaare 1898. aastal kodunurga taluniku kaerakoorma otsas Tartusse ja asus Treffneri eragümnaasiumisse.

Et kindlustada oma kooliskäimist, selleks täitis noor Tammsaare muu hulgas ka kooliteenri ülesandeid, mis seisid kaasõpilaste äratamises hommikul kell 6, valvepidamises võoraste vastuvõtmise toas, lauakatmises, leivalõikamises ja asetäite tundide andmises nooremate klasside õpilastele.

Õppimise edukuselt püsis Tammsaare alati esimeste hulgas ja 25 aastase noormehena andis ta gümnaasiumi lõppeksamid riikliku komisjoni ees. Vabal ajal oli Tammsaare suuremaks harrastuseks ilukirjandusliku teotsemise kõrval viulimäng ja ta oli üks paremaid viuldajaid oma kaasõpilaste keskel.

Treffneri gümnaasiumi õpilasena kirjutas Tammsaare teiste vähemate jutustuste kõrval ka pikema jutustuse „Vanad ja noored“, mis ilmus kooli lõpetamise aastal (1903. a.) „Postimehe“ joone all ja äratas laiemalt tähelepanu. Samal aastal asus ta tööle „Teataja“ toimetusse ja töötas seal kuni lehe sulgemiseni 1905. a. revolutsiooni sündmuste järelduel. „Teataja“ sulgemise järele asus Tammsaare „Sõnumite“ ja „Vaateleja“ toimetusse, kus töötas 1907. a. sügiseni, loobudes jäädavalt elukutselise ajakirjaniku tööalast.

Sama aasta sügisel astus ta Tartu ülikooli õigusteaduskonda, elatades enast peamiselt ilukirjanduslikust tegevusest. Enne seda oli ta kaasa löönud ka „Noor-Eesti“ liikumisele, kuigi Tammsaare kunagi täies ulatuses ei pooldanud „Noor-Eesti“ kirjanduslik-kunstilisi tõekspidamisi.

Üliõpilasena ilmusid Tammsaarel üliõpilaselu käsitlevad novellikogud „Pikad sammud“ (1908. a.), „Noored hinged“ (1909. a.) ja „Üle piiri“

(1910. a.), mis olid omaaja tähelepan-davamaid saavutusi hingeelulise eritlu-se sügavuselt ja aine uudsuselt.

Eksamid ülikoolis Tammsaare soo-ritas korralikult ja valmistis 1911. a. varakevadel juba viimaste riieksami-tee sooritamisele, kuid haigestus raskevõr-milisse tiisikusse, olles sunnitud jääda-valt loobuma ülikooli lõpetamise mõt-kest. Kolmekümnenelja aastase murtud mehena sõidab ta 1912. a. varakevadel sõpradelt saadud laenu kaasabil pike-male tervisparanduse reisile Kaukaasi-asse, kus üles otsib Eesti asundused, matkates looduslikult kaunis Musta-mere ümbruses. See jääb ka kirjaniku ainsaks välismaa reisiks. 1913. a. pöör-dub ta uuesti tagasi kodumaale, jatka-tes oma tervise parandamist venna juu-res Koitjärvel.

Kaukaasia rännaku muljetest ilmub Tammsaarelt 1917. a. peenekoeline ja õrn novell „Varjundid“, milles kirjanik kujutab tiisikusehaigete haiglast elu-jänu ja milline töö kuulub eesti ilukir-janduslike toodete paremiku hulka.

Tammsaare võitlus ahistava tõvega kestab ligi kümmeaastat. 1918. aastal punavägede pealetungil lahku-b kirjanik Koitjärvelt, asudes Tallinna, millest peale algab ta viljakas tegevus elukutselise kirjanikuna.

On märkimisväärne, et Tammsaare ilukirjanduslik sulg ei piirdu ainult novellide ja romaanidega, vaid 1921. a. üllatab ta kirjandushuvilist seltskonda piibliainelise draamaga „Juudid“, mis on sügavamaid ja kunstiküpsmaid teoseid meie näitekirjanduses. Ja 1937. aastal ilmub tema sulest näidend „Kuningal on külm“, kus kirjaniku te-rav ja pilkeline sulg naelutab mängle-vas mõistukõnes tänapäeva kõverpeeg-lit.

*

A. H. Tammsaare on 60-mne aastane. Ta on jõudnud oma võimete ti-pule. „Tõde ja õiguse“ on ilmunud tõlketeosena meie naabrite juures lõu-nas ja põhjas ja ilmub lähemal ajal saksakeelses tõlkes Berliini kirjastuse väljaandel. Sellega on Tammsaare kui romanisti nime saavutanud rahvusva-helise kõla. Sellejuures pole huvitu-seta meeldetuletada, et kui Tammsaare sulest ilmus 1922. a. kunstiküps roma-an „Kõrboja peremees“, siis noor Kivikas süüdistas „Loomingu“ veergu-del lugupeetud kirjanikku ei enamas

ega vähemas, kui Knut Hamseni „Paani“ jälgendamises.

See alusetu etteheide on ammugi haihtunud, ja tänapäeval vaevalt kee-gi veel sõandaks sellise põhjendama-tusega must valgele ilmuda. Aga kui 1926. a. ilmus „Tõde ja õiguse“ esime-ne köide, siis leidus selle üldist tun-nustamist võitnud raamatu hindamisel ka kaks eitavat arvustust. Luuletaja August Alle ja keeleteadlane J. Aavik kinnitasid siis must valgel, et „Tõde ja õiguse“ vastab vaid kõige vähe-nõudlikuma lugeja maitsele. Kirjan-dushuvilisele lugejaskonnale tundusid need „hinnangud“ siis ebaõnnestunud naljana. Meie tõsisemad arvustajad võtsid neid väiteid aga vaid õlgade kehitamisega.

„Tõde ja õiguse“ esimese köite ilmu-misest on palju vett merre voolanud, ja vahepeal valminud 2500 lehekülje-line suur-romaan on kujunenud ilukir-janduslikuks monumentiks, millele võib õigusega uhke olla iga eesti inime-ne. Selle tõttu ei tundunudki meile enam üllatusena, kui soomekeelse tõl-ke ilmumisel mõned soome arvustajad väitsid, et nende ilukirjanduslikus too-dangus pole ainustki teost, mida võiks kõrvutada selle eesti suurromaaniga. Mis aga iga kirjandushuvilist tõsiselt üllatab — on tõsiasi, et A. H. Tammsaare kirjutab oma romaanid äärmiselt kiirelt. Nii on teada, et „Kõrb-oja peremees“ on valminud 3 nädala-ga. „Tõde ja õiguse“ I köite kirju-tamisele ja viimistlemisele on kirjanik kulutanud vaid 5 kuud. Kui võtta ar-vesse, et Tuglasel üksikute paremate novellide valmistamiseks on kulunud kümmeaastat, siis on Tammsaare kirjutamise kiirus otse jahmata-ma panev. Ja siis tuleb tahtmatult mõte, missuguse kirjanduslik-kunstilise erikaalu omaksid meie suure klassiku tööd veel siis, kui aineline olemasolu tingimused võinaldanuks kirjanikul rohkem aega kulutada oma tööde viimistlemisele.

Tammsaare 60-nda sünnipäeva ak-tustel kulutati rohkesti sõnu Tammsaare kui kirjaniku võimete allakriip-sutamisele. Selle juures jäi täiesti var-ju Tammsaare kui isik. Kes aga kir-janikku lähemalt tunnevad, need on teadlikud, et Tammsaare ka inimesena on suurem oma kutsekaaslastest. Teda tuntakse suure erakuna. Ta pole ku-

nagi teinud kirjanduspoliitikat ega osa võtnud rühmituste tegevusest. Temal ei jatku kunagi aega ega huvi kohviku toolide kulutamiseks ja isegi kirjanikkude liidu häälekandja veerudel puudub tema nimi. Temal on orgaaniliselt vastik igasugune enese-reklaam ja oma kaasvõitlejaile pole

ta kunagi püüdnud kanda taha panna. Sellejuures on ta aga mees, kes ei müü kunagi oma töökspidamisi läätsa leeme eest, vaid jääb alati ustavaks enda isikule, oma rahvusele ja oma riigile. See on aga tänapäeval eriti suureks isiku- ja eluväärtuseks.

J. Viidang.

Õunapuu õied.

Katkend A. H. Tammsaare romaanist „Tõde ja õigus“ V.

Ei võtnud enam kuigi kaua aega, kui päikesepaisteline noor leplik südapäeval täitus imelise vaikse prigina ja praginaga, nagu sibliksid tuhanded sajalgsed putukad mööda kuivi lehti, mis lamavad minevasest sügisest saadik lepajuurtel. Aga ei see nõnda häälitsevad putukakari kuivanud lehis, vaid nõnda laulis värske mahl, mis tungis lepa-pungadesse. Indrek tundis seda mahlalaulu lapsest saadik, ta oli pannud millalgi vend Andrestki seda kuulatama, kuid sellele meeldis isegi varese kraaksumine rohkem kui leppade mahlalaul, lepalinnu laulust rääkimata.

Ühel päeval Mäe Elli jooksis suure ajuga alla sauna juurde ja hüüdis:

„Vanaisa, õunapuudel löid esimesed õied lahti! Kas tuled nüüd vaatama? Sa ise käkksid sõna tuua.“

„Eks siis pea tulema, mis muud,“ vastas Andres. „Õunapuud õitsevad ainult kord aastas ja tuleval kevadel suu ehk juba mulda täis.“

„Kas mina ka võin tulla?“ küsis Indrek naljatades.

„Teid see ei huvita, onu,“ vastas Elli.

„Miks see siis meid ei huvita?“ küsis Indrek, rõhutades eriliselt sõna meid, sest ta tahtis tütarlapsele tema lubadust meelde tuletada — Indrekule sina, mitte teie öelda. Elli mõistis Indreku viibet, läks näost punaseks, hakkas naerma ja ütles siis:

„Noh hea küll, onu: Sind see ei huvita. Kas olete nüüd rahul?“

„Meie ei ole rahul,“ vastas Indrek, ja nüüd hakkasid nad mõlemad naerma.

„Onu, ma ei saa kohe teile sina öeldud, kui teil on need pikad kummist saapad jalas,“ seletas Elli nüüd. „Need saapad teevad su võeraks.“

„Siis teeme nõnda, et kui mul on need saapad jalas, olen teie, kui ei ole, siis sina,“ rääkis Indrek. „Oled nõus?“

„Olen nõus,“ naeris Elli.

„Tubli!“ hüüdis Indrek. „Aga kui ma need saapad jalast ära võtan, kas ma siis võin tulla õunapuuisi vaatama?“

„Onu, sa teed minuga rumalat nalja, nagu oleks ma tõesti pisi tita,“ ütles Elli nüüd ja tema hallidesse silmadesse, mis ta vanaisalt pärinud, ilmus pisut nagu valus ja pelglik hek.

„Eks sa ju minu ja vanaisa kõrval oledki alles tita,“ ütles Indrek.

„Ei taha olla!“ hüüdis Elli.

„Nii see on,“ vastas Indrek, „sina ei taha olla noor, meie isaga ei taha vanad olla.“

„Ei, lapsed,“ rääkis vana Andres nende jutu vahele, „mina olen oma aastatega üsna rahul. Mul on praegu palju kergem elada kui noores eas. Siis tahtsin sadat asja, aga nüüd ei taha enam midagi, sest milkeks tahta, kui surm tuleb niikuinii varssi.“

„Aga õunapuuõied, vanaisa?“ hüüdis Elli.

„Jah, õunapuuõied, need ongi mis ma veel näha tahan,“ oli vana Andres nõus. „Õunapuuõied on noored puud, neid tahan ma veel näha. Nemad jäävad siia ilma kasvama, kui mina ära lähen.“

„Aga noored inimesed jäävad ju ka, vanaisa,“ tuletas Elli meelde.

„Need muidugi ka, need ka,“ kinnitas Andres, „aga noore inimesega on teine lugu kui noore puuga. Noor puu armastab vana inimest, aga noor inimene ei armasta, seda olen mina oma elus tähele pand. Noor inimene armastab joosta ja hüpata, aga noor puu seisab paigal, nii et noor puu on natuke nagu vanainime, ainult et noor puu veel kasvab, aga vanainime ei kasva, või kui kasvab, siis maa poole, mullale lähemale. Vana inime on noortele tüliks, mis tast armastada. Nagu mina teilegi praegu, ma ei jaksa nii ruttu mäest üles minna kui teie, peate mind ootama. Aga te minge kahekesi ees, küll mina tulen üksinda järele, üksinda ongi rahulikum.“

„Ei, isa,“ vastas Indrek, „lähme juba kõik üheskoos, kolme armastab Jumal.“

Nõnda nad siis läksid tasakesi; astudes jalg jala ette. Andres hakkas jällegi oma juttu noorest puust ja noorest inimesest ja tal oli pea-aegu ülkskõik, kas teised seda kuulasid või mitte. Elli kitkus samal ajal põllult esimesi rohulajusid ja näitas neid Indrekule, nagu oleksid need mingisugused haruldased asjad. Tema paksud valkjaskollased juuksed olid kahte patsi tehtud, mis ulatasid niueteeni. Igakord, kui ta kummardus maast midagi võtma, langes üks või teine pats üle õla ette ja puutus otsaga hiljutij lume alt vabanenud maad. See aga ei meeldinud Ellile, sest ta pildus patse kordamööda üle õla tagasi, nagu oleks ta neile kuri, aga ometi tundus see kurjus enam edevusena kui tõsise meelepahana.

Õunapuuaeda jõudnud, teised jäid ootama ja vaatama, kuidas vanaisa tõstab silmad puhkenud õite poole, kuid see oli need juba nähtavasti unustanud. Õite imetlemise asemel ta hakkas aias kohe midagi toimetama, leides kuskilt murdunud oksa, katsus tugesid, mida õunapuud vajasis siis, kui nad ägasid raske viljakoorma all, vaatas, kas maapind tüvede ümber kohevil ja rammutatud, võttis kuskilt kivi ja viskas selle eemale aia äärde, korjas maast paar vitsaraagu ja vaatas, kuhu need panna.

„Seal see vanainimese asi on,“ lausus Indrek tasakesi endale, „tuleb õisi vaatama, aga hakkab selle asemel aeda koristama.“

„Nõnda teeb ta alati,“ seletas Maret. „Mineval kevadel oli just nii-

sama: paneb minule ja Ellile südame peale, et niipea kui esimesed õied ilmuvad, kohe temale sauna sõna viia. Noh, Elli ka viis ja isa tuli kohe alt üles, aga justament nagu tänavugi — ei tõstnud kordagi silmi õitepoole. Mina siis ütlesin talle — aga mineval kevadel oli ta alles hulga kõbusam kui praegu — ütlesin, et, isa, sa ei vaatagi õisi, nagu poleks neid olemaski. Aga tema vastas üsna rahulikult: õied olla alles väga kõrgel, tema ei taha oma vana kaela nende pärast hakata tagasi ajama. Et küll nad tulevad madalamale, tulevad maha, siis tema näeb ja vaatab. Küllap ta tänavugi jääb seda aega ootama.“

Aga ei, tänavu vana Andres toimis teisiti. Kui oli natukene aega õunapuude all kõndinud, jäi ta seisma, katsus oma aastakümnetevanuse vimmu seljas sirgu ajada ning vahtis üles õunapuude latva.

„Indrek,“ ütles ta natukese vaatlemise järele, ja kui see ligi astus, näitas ülespoole ja rääkis: „Näed sa seda õiekobarat seal, ühest servast vist natuke roosa teine, kui mu silmaseletus mind ei peta, ma tahaks selle omale saada. Seal kasvavad küll ilusad punased õunad, aga võib-olla mina neid enam ei näe ega söö, las siis saan need õiedki.“

Nõnda rääkis ta, kuna Indrek katsus ronida õunapuuharude vahele, et käsi ulatuks murdma soovitud õiekobarat.

„Onu, las mina!“ hüüdis Elli ja jooksis õunapuu juurde. Ning enne kui Indrek sai ronimisega õieti hakkamagi, oli tüdruk juba õunapuu otsas ja murdis vanaisa näidatud õiekobara.

„Isa, mis sa sellega teed?“ küsis Maret, kes ka ligi astus.

„Ei midagi,“ vastas Andres. „Ma võtan ta muidu niisama sauna juurde kaasa.“

Aga kui Andres hakkas natukese aja pärast mäelt alla minema, pahemas käes õunapuuoks õiekobaraga, paremas kõver kadakane kepp, mille ta ise aastate eest valmistanud, jooksis Elli talle toa otsa järele ja ütles:

„Vanaisa, kas ma saadan pärast onuga väikese purgi alla, kuhu õied võib vette panna?“

„Ei, laps,“ vastas Andres. „Purk võib sauna juures katki minna.“

„Aga õied närtsivad ju nõnda hirmus ruttu ära!“ hüüdis Elli nagu kahetsedes.

Sellepeale vana Andrese üleni kortsunud ja kokkukiskunud nagu tõmbus nagu naerule ja alles siis lausus ta:

„Laps, õunapuu otsas oleks nad kauem värsked seisnud kui vee-purgis.“ Ütles ja hakkas edasi minema, pahemas käes õunapuu õied ja paremas kõver kadakane kepp.

Tütarlaps vaatas talle natukene aega nagu arusaamatuses või halet-sedes järele, pöördus aga siis äkki ümber ja läks jookstes tagasi, nagu oleks tal suur rõõm, et pole vaja klaaspurki sauna juurde saata, kus ta võib katki minna. Aga tõepoolest Elli ei jooksnud klaaspurgi pärast, üldse mitte millegi pärast, vaid et ta muidu ei saanud, kui pidi jooksuma. Tema jooksis samuti, nagu jooksid valged pilved helesinises taevas. Tuult ei tunnegi, nii et pilved võiksid pisutki peatuda, aga ei, nemad aina jooksevad, aina lendavad, nagu oleks jumal teab mis tähtsat kuskil.

Õhtul...

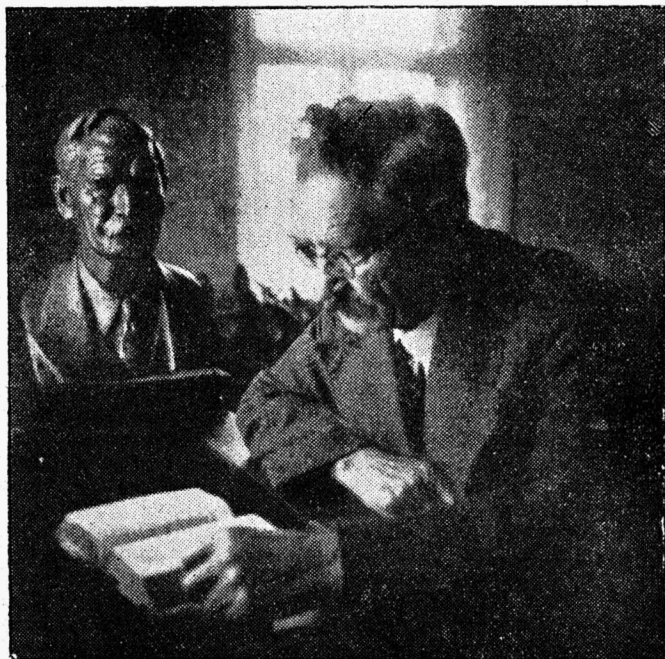
Õtuhääled õrnad, hellad, Tule koju, rändaja,
Varju kombel vagusad, Varsti öö ju kätte jõuab.
Nagu kauged kloostrikellad Ära vaimu väsita,
Sõnatumalt sõnavad: Hing sul ammu rahu nõuab.

Küllalt, küllalt päevavaevast,
Oled jõudnud videvikku;
Oled rannal elulaevast
Astu julgelt igavikku!

19. nov. 37.

JAKOB LIIV.

Kirjanik Jakob Liiv †

„Esmaspäeval, 17. jaanuari õhtul kell 6 sulges jäädavalt oma silmad kirjanik Jakob Liiv, kes heitles haigevoosis surmaga juba kaheksa nädalat” — loeme ajalehest ja see kurb sõnum jääb kauaks meele.

Jakob Liivi kui hilisärkamisaja luuletaja ja tegelase nimi on ülemaaliselt tuntud. Kuid eriti kokkukasvanud oli tema isik Rakvere linnaga.

Olles pärit Peipsiäärsest Alatskivi vallast ja teotsedes pikemat aega kooliõpetajana ja raamatukaupmehena, võis Jakob Liiv vaevalt aimata, et saatus teda talutab omavalitsustege-lase tööpõllule Põhja-Eesti maakonna linna. Nüüd on aga Jakob Liivi isik sedavõrd omaseks muutunud selle linna elanikkonnale, et tema lahkumisel jääb suur tühik inimeste südamesse.

Eriti sügavalt leinab Jakob Liivi kodulinna noorsugu, sest vaatamata oma 79-le eluaastale oli Liiv üks neid haruldasi isiksusi, kes oma südamlikkusega köitis noored vastupandamatu jõuga oma isiku külge.

Kui Liiv kutsuti 1913. aastal Rakvere Krediitühisuse kassahoidjaks, siis oli tema kui eestimeelse tegelase ja luuletaja nimi juba ülemaaliselt tuntud. Jakob Liivil oli siis seljataga juba pikk ja visa võitlus eesti rahva venestajatega ja saksasoost kirikuõpetajatega, kes ainsa vaimutoiduna püüdsid rahva seas levitada „põrguvalu“ laule. Vanas eas on Liiv nii mõnigi kord kõnelenud oma tuttavale, et tema maailmavaate arenemisel omas määrava tähtsuse noorpõlves haagikohtunikult saadud 7 päeva aresti, mis mõistetud selle eest, et Liiv liig palju askeldanud raamatukogudega ja levitanud rahva hulgas „Sakalat“. Kirikusakste viha alla sattumine jättis nii sügavad jäljed Liivi hinge, et ta kogu eluajaks jäi külmaks kiriku vastu, saates isegi oma suri-

voodi juurest vaimuliku tagasi ilma pikema jututa.

Kui 1917. a. oktoobris haarasid enamlased võimu, siis oli Jakob Liiv üks nende hulgast, kes heitis kaalule kogu oma isiku autoriteedi, et kaitsta kodulinna ja eestlust enamluse laine eest. Liivi võitlus eestluse eest jätkus ka Saksa okupatsiooni ajal. Ja selles võitluses ilmutas ta suurt järjekindlust. On märkimisväärne, et eesti ohvitseride esimene koondumine Rakveres okupatsiooni aja lõpul toimus Liivi korteris. Neil põhjustel muutubki arusaadavaks, et Vabadussõja ajal, mil asutuste juhtimine nõudis tegelastelt erilist vaimukindlust, valiti Jakob Liiv 1919. a. Rakvere linnapeaks, olles esimeseks üldvalimistel valitud linnapeaks linnas, mis kannatas raskelt enamlaste terrori all.

Jakob Liiv on teotsenud eesti avalikuelu tegelasena 60 aastat ja nende aastakümnete vältel tõendanud oma isiku elava eeskujuga, et isamaad tuleb armastada mitte niipalju sõnades kui tegudes. Oma igapäevase leivateenistuse kõrval leidis ta alati mahti kaasalöömiseks seltskondlikus tegevuses. Tundub pea muinasjutulisena, et 60 aasta jooksul on ta pidanud üle 1000 pikema kõne, leides oma väsitava leivateenistuse ja seltskonna töö kõrval aega ka luuleloominguks.

Jakob Liivi ilukirjanduslik tegevus algas 1879. aastast ja viimase luuletuse kirjutas ta 25. novembril 1937. Seega on Liiv ilukirjanduslikul alal teotsenud ligi 60 aastat. Selle aja jooksul on temalt ilmunud: „Viru kannel“ I, II ja III, „Leinalilled“, Jakob Liivi kirjatööd I ja II, „Lugulaulud“, „Lüürilised laulud“. Peale selle terve rida lugulaulusid (nagu Kõrbelövi, Pühakuju, Vaimude org, Ülemjärve vanake jt.), näidendeid ja jutustusi. Jakob Liiv kui ilukirjanik on annud oma parima ballaadides, kuid ka oma lüüriliste luuletustega saavutas ta tähelepanudava taseme oma aja kohta.

Jakob Liivi viimased haiguskuuld olid rasked, sest raskekujuline kasvaja valmistas talle kirjeldamatut piina. Kuid Liiv talus oma kannatusi kui mees. Olgu kodumaa muld yanale võitlejale kergem, kui olid tema viimased haiguskuuld.

Juh. Vd.

„Prügide rügement“ tuleliinil.

Katkend A. Gailiti romaanist „Isade maa“.

„Prügide rügement“ võitles aheliku hüvakul tiival.

Kõrvustikku lumes lebedes ja vaenlast tulistades olid niisuguses kibedas hoos, et ei leidnud mahti millekski muuks, mitte isegi katkendlikuks mõtlemiseks. Ainult siis, kui tuliseks lastud püssiraudu tuli lumes jahutada, viskasid üksteisele julgustavaid pilke ning olid rõõmsad, et ükski kuul polnud neid veel tabanud. Nagu vasakul, nii ka hüvakul oli langenuid ja haavatuid, ning mida suuremaid hambaid löödi ahelikku, seda hõredamaks muutus see, seda enam kaugesid nad üksteisest. Õieti ei tundnud vana Jaak Prügi end hästi. Teda ei häirinud lahing, küll aga vastutus omaste eest. Tundis end siingi peremehena ja siunas end hinges, et oli toonud oma pere nii hädaohtlikule tööle. Vaatas aeg-ajalt üle poeg Jaani öla vasakule, kus lebas väike Puds, kes algul oli närvilik, hüppas kohast kohta, rabeles ja rassis ning püssigi laadis äkki kaua ja oskamatult, kuid pikkamööda kohanedes rahunes temagi ja täitis oma ülesannet reeglikohaselt ja hästi. Väiksel Pudsul enesel oli aga kogu lahingu kestel vaid üks probleem, mida katsus lahendada suurima pinge ja visadusega: kas isa ja vanaisa näitlevad kartmatuid lahingumehi, või on nad ikka tõeliselt säärased? Ta enese süda värises ja tagus, peajuu oleks kallatud kui kõrvetavat tuld, kogu aja käis visa võitlus lootuse ja lohutamatuse vahel. Juba mitmendat korda oli ta leppinud surma paratamatusega, mis äärmise raskusega vajutas ta rinda ja pakitses allaneelamatu valuna ta kurgus. Iga lõhkev šrapnell, iga mürsu võigas karjatus, loendamatute kuulipildujate ragisev jubedus tungis läbi ta ihu kui kõrvetav piksenool, pani tarduma vere, kiskus südame värisema. Kuid miks ei kardata teis? Miks isa on litsunud õlad maa ligi ning ükski liigutus ei paljasta ta hirmu ning jubedust? Ning vanaisa habeme taga, kõrvalt vaadates, tundus nagu naeru ülimeelikuid tuksatusi. Ehk on see eksitus? Näitlevad vaid saadanad, sugupuu silmamunad, silmad ja suu täis võltsi ja kavalust? Ning see, et isa ja vanaisa võivad näidelda, täitis poisikest hirmu ja ahastusega. Ta elas ja lohutas end vaid vanemate julgusega, sest temagi ülim püüe oli saada täisväärtuslikuks meheks. Olles kõige esiteks mees, keda koheldi hindavalt ja austavalt, alles siis võis mõelda hädaohule ja surmale. Kui aga vana Jaak ja isa Jaan ainult näitlesid kartmatuid kangelasi, tõelikult aga nende süda peksis sama valjult ja kurku pigistas ahastus, siis polnud mehelikkusel täit väärtust, ning kõik see rahulik ilme oli vaid kavalam võlts? Siis polnud Pudsulgi põhjust end nii väga vaos hoida, lakkamatult pilke hüvakule ja vasakule heita, sealt endale tuge otsida ning kopeerida ilme, liigutuste ja kogu tegevusega vanemaid ning auväärsemaid mehi. Ta võis natukenegi valla lasta oma tundmuse, röögatada, kohast kohta viskuda, võib-olla koguti peita pea sügavasse lumme, kuhu ei ulatu ükski kuul, võib-olla koguni ära joosta?

Jõuline noorus.

*Meil põued on tulvil täis elutuld
ja silmad täis noorusesära.
Me mõtted ja teod on puhtad kui kuld,
teod mustad me hülgame ära.*

*Me päralt on tulevik; rabad ja sood
meil harida, — palju tööd teha.
Me töötame — kõlavad lõbusad lood —
ei väsimust tunne me keha.*

*Ei kunagi iial me nukrusta,
ei kurda, ei kanna pääd norus,
pää püsti meil alati rõõmsana —
me oleme jõuline noorus.*

Osvald Amen

Ega Pudsu võinudki aimata, et igal sõduril, lahingu tõsidusele vaadatamata, oli oma eriline mure, oma eriline pisiküsimus, mis kasvas temast olenematuil põhjusil äkki suureks ja tähtsaks ning närveeris rohkem kui lahing ise. Ta ei võinud aimata, et sageli neist pisiasjust, kõrvalküsimusist ja juhuslikkudest mõttesähvatusist moodustuski inimene, eriti siis, kui ta oli asetatud surmaga vastamisi. Nii oli Madis Munk — vallavanem enesele märkamata piibunosu suhu pannud, isegi aega leidnud selle süütamiseks ja oli äkki üllatatud, kui märkas magusat suitsu suust välja voolavat. Nüüd sai piibinosust tähtis objekt, millele oli koondunud kogu ta huvi ja tähelepanu. Rohkemgi veel, et sidus piibuga oma elu ja surma, võidu ja kaotuse küsimust. See kentsakas mõte oli temas tärnanud iseendast; kustub piip on kõik otsas ja hukkumine möödapääsematu, suitseb ta aga kõige kiuste edasi, pole vähematki hädaohtu karta. See lapselik ja naiivne mõte sai nii tähtsaks ja esmajärguliseks, et kõik muu oli hoopis tühine. Ta värises ja ahastas kui piip hakkas kustuma, ning oli ülimeelik ja rõõmus, kui see suitses. Kuid ühes oma lülige mõned sammud edasi hüpatas, kukkus piip lumme. Ta haaras selle pihku — süda jäi seisma, tubak oli välja langenud, sädetki polnud enam sees. Ning kuulide rahe all lebades, kus iga murdosa sekundist oli nii tähtis, pani ta püssi lumme ja hakkas uut piibutäit toppima. Pikkamööda, venitades, tubakat kübemekese-kaupa sinelitas-kust võttes. Ta kiusas saatust ja surma. Ta vaatas vaenlase poole, kus tihedad, mitmekordsed ahelikud hakkasid metsikult tulistades vasakule liikuma, vaatas ja toppis piipu, sest ta tahtis nüüd näha, kas ikka tõeliselt sõltub ta elu sellest närusest piibust. Süda tagus nii valjult ja korratult, külm higi tuli otsaesisele, kuid ta ei rutanud, üleolevalt muheledes ootas surmavat kuuli. See kiuslik jõhkrus ning mängimine surmaga valmistas hirmule vaatamata ülimat naudingut. Ning siis, hoides vasakkäe laias peos piipu, süütas selle hüvakuga, pani suhu, tõmbas kui katseks mõned mahvid ning võttis alles nüüd püssi kätte. „Näe, midagi ei suutnud te, kuradid, mulle teha!“ ütles ta mõttes, ning süda hakkas nüüd rõõmsalt tuksuma, nagu oleks lahing juba õnnelikult otsustatud.

Toorsalatid väärivad suuremat tähelepanu.

Talvel on meil talutoit tavaliselt kõige „tugevam” ja ühtlasi kallim, koosnedes peamiselt lihast ja teraviljasaadustest (jahu, tangud jne.). Talvel on ka nimetatud toidu järele tarve suurem kui muidu, kuna siit saab meie keha külmal ajal kütteks vajalikke süsivesikuid ja rasvaineid. Siit võiks järeldada, et meie talutoit on talvel tavaliselt tervislikum. Ometi ilmneb just talvel mõningaid nähteid, mis kõnelevad vastupidisest. Vist paljud noored mäletavad, et enamik haiglasi nähtusi — ka varasemas lapseas — ilmnus just kevadpoolsel talvel. Nii võis suvel ja sügisel päris terve inimene kevade lähenedes tunda erilist väsimust, roidumust ja tülpimustunnet, ning halvemal juhul peavalusid seoses kergemate või raskemate lihaste- ja kondivaludega. Muidugi ei seotud neid nähteid kunagi toitlustamisega, vaid süüdistati kevadisi niiskeid ilmu. Nimetatud tervise häired on enamikult seoses siiski toitlusküsimusega ja kõnelevad sellest, et toidus puuduvad organismile vajalikud lisatoitained — vitamiinid. Vitamiine leidub peamiselt värskes puu- ja aiaviljades, millede tarvitamine langeb vaid suve- ja sügiskuudele, millest tingituna siis ka tervishäired nõrgenevad või hoopis kaovad, olenedes aiaviljade tarvitamise viisist ja hulgast.

Kuna aga vitamiinid on kergesti hävinevad küll toiduvalmistamisel — kuumendamise, kui ka pikemaajasel säilitamisel, siis on nende saamisvõimalused talvekuudel ka hoopis raskemad, ning perenaisel tuleb kasutada igat võimalust nende lauale toomiseks.

Nimetatud küsimustest aitavad perenaist üle toortoidud — eeskätt toorsalatid, mis on suurepäraseks täienduseks lihatoitudele, kuid sobivad ka teravilja ning aiavilja toitude ning isegi võileibade juurde. Enamik vanapere naisi ei ole nende toitude maitse ega ka valmistamisega harjunud ja pööravad tihti esimese katsetuse järele tagasi. Sellepärast peaks peretütred pere terviseküsimuse oma südame asjaks tegema ja toitlustamise mitmekesistamiseks kaasa aitama. Vähehaaval, kuid pidevalt salateid lauale tuues harjub kogu pere nendega. Peetagu silmas, et toorsalatite tarvituselevõtul hoolitse-

takse mitmekesisuse eest, kuna alati sama tarvitades tüdinetakse sellest varsti. Veel võetagu arvesse, et toorsalateid ei tohi kunagi varem valmis teha, vaid neid valmistatagu kohe tarvitamise eel, muidu kaotavad nad palju omast maitsest ja muutuvad ka värvilt tumedaks. Eriti on see maksev porgandite ja õunte tarvitamisel. Et enamik aiavilju tarvitatakse riivitud, siis on ka tähtis, et perenaisel oleks selleks riiv, millega töötamine kiire ja hõlbus ja mille juures ei ole karta sõrmede veristamist. Selleks sobiks hästi lame (mitte kumer) peenest traadist punutud riiv, kus traadi ristlemiskohad moodustavad umbes 1 ruutsentimeetrilise augu. **Millest valmistame talus toorsalateid?** küsib peretütar-perenaine, kuna ollakse harjunud tavaliselt väitma, et maal pole ju midagi saada ja vaadatakse otsivalt ringi, millelgi peenema ja parema järele. Esmajärjekorras tarvitame selleks hapukapsaid, kuna nad on võrdlemisi vitamiinirikkad ja neis on vitamiinid hästi säilinud. Peale selle mõjub hästi ka hapukapsas leiduv piimhape ning mõningad mineraalsoolad. Kapsaste keetmisel aga enamik vitamiinidest hävib — seepärast tuleb neid tingimata tarvitada ka toorelt salatina. Tarvitamise juures arvestame, et kapsaid ei tohi pesta ega mahla välja pigistada, kuna nii hävitame just väärtuslikuma osa. Ka pealmine, kuivalt seisnud kiht on väärtuselt märksa halvem. Hapukapsast võime tarvitada kõige lihtsamalt — segatult vähesese suhkru ja köömnetega. Vahelduseks ja maitse mitmekesistamiseks võime tarvitada ka vahu- ja hapukoort ehk söögiõli. Viimase maitsega ei ole palju harjutud — seepärast ettevaatust tarvitamisega. Suhkru ja köömne tarvitamismäär on olnud ega iga isiku erinevast maitsest. Veel võib hapukapsast anda koos teiste aiaviljadega, nagu riivitud porgandi ja selleriga. Ka siin võib tarvitada soovikorral koort või pähkliõli. Värske kapsa salatiks tarvitamisel tuleks peenendatud kapsast veidi aega leotada keevas vees, kuhu lisatud veidi äädikat. Vesi nõrestatagu ja asetatagu kapsastele kerge vajutis. Hiljem lisada maitseks kas

õunu, pohl, jõhvikaid, haputkoort, sidrunimahla, suhkrut. Värske kapsas on sobivam just sügiseseks tarvitamiseks. Värvuselt saame ilusa salatit just punasest kapsast.

Väärtuslikku toorsalatit saame ka porgandist, milline aiavili peale vitamiinide sisaldavuse omab suure tähtsuse veel temas leiduvate rauasoolade tõttu. Raud on aga olulisem osa vere koosseisus — seega oleks porgand eriti hädatarvilik verevaestele ja lastele.

Maitavad ja väärtuslikud on eriti need porgandid, mis on alal hoitud keldris liiva sees või väljas kuhjades. Riivitud porgandile võime väikeste lisanditega anda erinevat maitset. Hästi sobivad selleks kõik hapumaitsega lisandid nagu riivitud õun (riivida koos seemnetega ja sibulaga ja kohe tarvitamise eel), purustatud jõhvikad ja sidrunimahl. Samuti võib ka siin maitse järele suhkrut tarvitada. Muidugi oleks väga hea, kui kevadpoolsel talvel leitaks võimalusi vahel mõne sidruni muresemiseks, eriti neis taludes, kus rohkesti noort peret. Sidrun

ei ole praegu eriti kallid, saab neid 7—10 sendiga tükk, ning seda kulu võiks lubada maistuste tarvitamise piiramise arvel. Ettenägelikult perenaisel leidub kindlasti tagavaraks õunu, mis sobivad pea eranditult igale aiaviljale maitset täiendavalt. Ka õunad omaette, ehk jõhvikaga koos on head salatiks. Isegi toore peedi ja kaalika salatit juures tulevad õunad arvesse. Üksikute salatite tarvitamisel, katsutagu ka sibulaga. Omapärase ja väärtusliku salati saame ka riivitud sellest ja mustjuurest — kas eraldi või koos tarvitades. Kahju vaid, et nimeetatud aiavilju meie taludes pea üldse ei tunta, ehk kuigi kasvatatakse neid, siis ometi äärmiselt vähe. Seepärast peretüred — teie pere tervise nimel — kasutagem eeskätt ohtrasti saadaolevaid aia ja puuvilja toorelt toidu lisandina (1 kord iga päev) ja kevadisele keeduviljakasvatusele asudes otsime ruumi ja võimalusi ka neile aiaviljadele, mida meil tavaliselt ei kasvatata, kuid mis ometi on väärtuslikud ja millede kasvatamine ei ole seotud eriliste raskustega.

Aina Valgre.

Haridus kannab demokraatiat.

Viimaste aastakümnete jooksul on enda jõust teadlikuks saanud, ent samal ajal poolikult haritud või hoopis harimata rahvamassid oma puuduliku poliitilise küpsuse tõttu mitmel pool mingi eksklusiivse ideoloogia mõjul üksteise võidu rutanud käest ära andma neid demokraatia saavutusi, millede eest nende isad ja isaisad olid ennastalgavalt võidelnud. Masside madal hariduslik tase on olnud suureks pidurdavaks teguriks demokraatliku poliitilise korra arendamisel, tõkestades väga tugevasti rahvavalitsuse idee õiget teostamist. Seetõttu on demokraatliku riigikorra kindlustamine ja arendamine raskemaid poliitilisi ülesandeid, mille kallal kõigil kultuurimeelsetel ühiskonnaliikmetel tuleks töötada lakkamatu visaduse ja innuga. Mida demokraatlikumaks muutub riigikord, seda aristokraatlikumaks, see tähendab seda õilsamaks, sügavamaks ja rikkamaks peab muutuma ta kodanikkude hingeelu. Ilma laialiste rahvamasside püsiva, aktiivse ja teadliku osavõtuta riigielu korraldamisest ja juhtimisest ei saa demokraatlik rahvariik otsustavalt funktsioneerida ja peab paratamatult manduma kas varemini või hiljemini.

Prof. P. T a r v e l.

Fa Joh. Nurmbergi trükk, Viljandis, 12. veebruaril 1938. a.